

המוקד להגנה הפרטית

HAMOKED Center for the Defence of the Individual

هموكيد - مركز الدفاع عن الفرد

ביקורי משפחה של פלסטינים אצל קרוביהם בבתי הכלא בישראל

עו"ד סיגי בן ארי

לא ניתן להכביר מלים באשר לחשיבות ביקורי המשפחה אצל קרוביהם הכלואים בבתי הכלא. לא כל שכן כאשר מדובר בכלואים המכונים "ביטחוניים" ולעתים קרובות נגזר דינם לשנים רבות, הנתונים בידיו של שלטון כובש, המוחזקים הרחק ממקום מגוריהם ומנועים מכל קשר אחר עם יקיריהם. שלא ככל כלוא אחר בבית הכלא, הקשרים בין הכלואים הפלסטינים ובני משפחותיהם נתונים לחסדיו של צבא הכיבוש, לשינויים במצב הביטחוני ולאינטרסים מדיניים משתנים. גורמים אלה ואחרים, מנעו לא אחת, לעתים לאורך שנים, קשרים בין האסירים לבני משפחתם הקרובים ביותר – בנות זוגם, ילדיהם והוריהם. נפתח בחשיבותה של הזכות לביקורי משפחה ובעיגונה במשפט הבינלאומי ובמשפט הישראלי. לאחר מכן נסקור את ההסדרים של ביקורי משפחות בבתי הכלא ואת המגבלות הרבות המוטלות עליהם ונסיים בתיאור התלאות שעוברים קרובי המשפחה ביום הביקור עצמו.

הזכות לביקורי משפחה ולחיי משפחה

הזכות לביקורי משפחה במתקני הכליאה היא זכות יסוד, הן של הכלואים והן של בני משפחותיהם. זוהי זכות בסיסית, הנובעת מתפיסתו של האדם כיצור חברתי, המתקיים במסגרת משפחה וקהילה.

מניעת ביקורי משפחות אצל יקיריהן הכלואים, פוגעת פגיעה קשה בזכות היסוד של בני המשפחה ושל הכלואים לחיי משפחה. יחס החברה לזכות לחיי משפחה היה והינו, בכל הזמנים ובכל התרבויות, כאל ערך נעלה. זכויות המשפחה מוכרות ומוגנות על ידי המשפט הבינלאומי הפומבי.

תקנה 46 לתקנות האג קובעת: "יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה, חיי אדם, רכוש פרטי, וכן את אמונות-הדת ומנהגי הפולחן".¹

הזכות לביקורי משפחה מעוגנת בשורה של מקורות משפטיים בינלאומיים. ניתן לציין, בין המקורות הללו, את אמנת ז'נבה הרביעית הקובעת בסעיף 116 כי "כל עציר רשאי לקבל מבקרים – בייחוד אנשי משפחה קרובים – לעתים מזומנות ובתדירות האפשרית" ואת הסטנדרט המינימאלי לטיפול באסירים של האו"ם (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, 1955) הקובע, בכלל 37 כי

Prisoners shall be allowed under necessary supervision to communicate with their family and reputable friends at regular intervals, both by correspondence and by receiving visits.

כלל 92, המתייחס לעצורים שלא נשפטו וקובע כי

An untried prisoner... shall be given all reasonable facilities for communicating with his family and friends, and for receiving visits from them, subject only to restrictions and supervision as are necessary in the interests of the administration of justice and of the security and good order of the institution.

יצוין כי הזכות לביקורי משפחה אצל אסירים שפוטים אינה מעוגנת בחקיקה הישראלית. בפקודת בתי הסוהר מצוין רק כי רק כי "מותר להרשות ביקורי ידידים"² ובהתאם מתייחס שירות בתי הסוהר לביקורי משפחה כאל טובת הנאה הניתנת לשליחה.³

הזכות לביקורי משפחה במתקני הכליאה נובעת גם מהתפישה השולטת הן במשפט הבינלאומי והן במשפט הישראלי, שעצם המעצר או המאסר, אין בהם כדי לשלול את זכויות היסוד של הכלוא. חומות הכלא מגבילות את חופש התנועה של הכלוא, על כל הנובע מכך, אך אין בהן כדי להפקיע

¹ ראו עוד: סעיפים 17 ו-23 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, 1966; סעיף 12 וסעיף 16(3) להכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם, 1948; סעיף 12 לאמנה האירופית בדבר זכויות האדם; סעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית; סעיף 10(1) לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966; הפתיח של האמנה בדבר זכויות הילד משנת 1989.

² פקודת בתי הסוהר (נוסח חדש), התשל"ב – 1971, סעיף 47(ב).

³ ראה למשל פקודת נציבות 04.42.00 סדרי ביקור אצל אסירים ופקודת נציבות 04.17.00 הענקת טובות הנאה ושליחתן.

את זכויות היסוד האחרות שלו. מכאן, מאסר איננו אמור להפקיע את זכותו של האסיר, כאדם, לחיי משפחה והמשך הקשר עם בני משפחתו וידידיו.⁴
סעיף 10(1) לאמנה לזכויות אזרחיות ומדינתיות קובע כי

All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.

סעיף זה פורש על ידי הוועדה לזכויות האדם, הגוף הממונה על יישום האמנה, ב- CCPR General Comment No. 21, מתאריך 10.4.1992, באופן רחב ביותר :

[R]espect for the dignity of such persons must be guaranteed under the same conditions as for that of free persons. **Persons deprived of their liberty enjoy all the rights set forth in the Covenant, subject to the restrictions that are unavoidable in a closed environment.**

גם על פי סעיפים 1 ו-5 של ה-Basic Principles for the Treatment of Prisoners, אשר אומצו על ידי האסיפה הכללית של האו"ם (בהחלטה 45/111 מתאריך 14.12.1990), נקבע העיקרון לפיו אסירים זכאים לכל זכויות האדם מלבד אלו הנשללות מעצם המאסר עצמו.

All prisoners shall be treated with the respect due to their inherent dignity and value as human beings.

ועל פי סעיף 5 :

Except for those limitations that are demonstrably necessitated by the fact of incarceration, **all prisoners shall retain the human rights and fundamental freedoms set out in the Universal Declaration of Human Rights**, and, where the State concerned is a party, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, and the International Covenant on Civil and Political Rights and the Optional Protocol thereto, as well as such other rights as are set out in other United Nations covenants.

⁴ בג"ץ 337/84 הוקמה נ' שר הפנים, פ"ד לח(2) 826, 832 ; ; עע"א 4463/94 גולן נגד שירות בתי הסוהר, פ"ד נ(4), 136, 153-152 ; עע"א 4/82 מדינת ישראל נגד תמיר, פ"ד לז(3) 201, 207 ; בג"ץ 114/86 וייל נגד מדינת ישראל, פ"ד מא(3) 490, 477.

ההסדרים והמגבלות על ביקורי פלסטינים בבתי הכלא בישראל

הזכות לביקורי משפחה ולחיי משפחה נפגעת קשות במסגרת ההסדרים וההגבלות המוטלים על ביקורי משפחה של פלסטינים מהשטחים אצל יקיריהם הקרובים בבתי הכלא בתוך ישראל. בבסיס הפגיעה הקשה בזכויות אלה עומדת העובדה שהאסירים הפלסטינים מוחזקים בשטח ישראל, בניגוד להוראות החוק הבינלאומי.⁵ סעיף 49 של אמנת ג'נבה הרביעית אוסר על העברת אזרחים מוגנים בכפייה אל מחוץ לשטח הכבוש: "אסורה העברה בכפייה של מוגנים, יחידים או רבים, וכן אסור גירושם של מוגנים מתוך שטח כבוש אל שטחה של המעצמה הכובשת או אל שטחה של כל מדינה אחרת, כבוש או שאינו כבוש, יהיה המניע להם אשר יהיה". האמנה גם קובעת באופן מפורש, בסעיף 76, כי "מוגנים שיואשמו בעבירות יעצרו בארץ הכבושה, ואם נתחייבו בדין, ירצו את עונשם שם".

לו היו הכלואים הפלסטינים מוחזקים בשטחים הכבושים, היו נמנעים לפחות חלק מהקשיים והמגבלות המוטלים כיום על ביקורי המשפחות, בראש ובראשונה הצורך בהיתרי כניסה לישראל והתלאות שעוברים המבקרים במהלך יום הביקור.

מאז שלהי שנת 2000 (ראשית האינתיפאדה השנייה) ועד לחודש מרץ 2003, לא התאפשרו כלל ועיקר ביקורי משפחה של תושבי השטחים אצל יקיריהם בבתי הכלא. בעקבות עתירות לבג"ץ שהגיש המוקד להגנת הפרט⁶ החל הצבא, באופן הדרגתי, לאפשר ביקורים של בני משפחה מהגדה אצל קרוביהם הכלואים. תחילה התאפשרו ביקורים אך ורק מנפות רמאללה, יריחו וקלקיליה. בשלב השני הורחב ההסדר גם לנפות בית-לחם, טולכרם וסלפית. כיום כולל הסדר הביקורים את כל הנפות. הצבא קבע קריטריונים צרים המגדירים מי זכאי לבקר: בני-זוג, הורים וסבים, וכן אחים, אחיות, בנים ובנות שכולם מתחת לגיל 16 או מעל לגיל 46 בלבד. בחודש יולי 2005 הסיר הצבא את מגבלת הגיל בנוגע לאחיות ובנות הזכאיות לבקר. מאוחר יותר קבע הצבא כי בנים בגילאי 16-35 יוכלו לבקר אצל אביהם הכלוא פעמיים בשנה, ואחים בגילאים אלה יבקרו פעם בשנה בלבד.

הצבא אינו מאפשר לתושבי הגדה המערבית להגיע לביקורים בכלא בכוחות עצמם והוא אף אינו דואג בעצמו להסדרי ביקור כלשהם – למרות שזוהי חובתו, על פי הדין הבינלאומי, מתוקף שליטתו בשטחים. הביקורים מאורגנים ומבוצעים אך ורק באמצעות ארגון הצלב-האדום

⁵ בית המשפט העיליון בישראל קבע בשני פסקים דין שניתנו בתקופות שונות כי העברת האסירים אל שטח המדינה הנה חוקית. ראו: בג"ץ 253/88 סג'דיה נ' שר הביטחון, פ"ד מב(3) 301 (1988), בג"ץ 2690/09 יש דין נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, (טרם פורסם, ניתן ביום 28.03.10). על הסוגיה הזו ראו בהרחבה את מאמרו של עו"ד מיכאל ספרד בכרך זה.

⁶ בג"ץ 11198/02 דיריה ואח' נ' מפקד מתקן הכליאה הצבאי עופר ואח' (לא פורסם, החלטה מיום 1.10.03).

הבינלאומי. בקשות לביקור מוגשות על-ידי תושבי השטחים במשרדי הצלב האדום בנפות השונות, הצלב האדום מעבירן לידי הצבא, האחרון בוחן את הבקשה, מעביר את תשובתו לידי הצלב האדום, אשר מודיע את התשובה למבקש. הצלב האדום הוא אף זה אשר מארגן את ההסעה עצמה – על חשבוננו, בתיאום עם כוחות הביטחון ושירות בתי הסוהר ובליווי סידורי אבטחה קפדניים.

על פי הנוהל הרגיל, כאשר מאושרת בקשה לביקור בכלא, מעביר הצבא למבקר היתר שתוקפו שלושה חודשים. לאחרונה החל הצבא להנפיק גם היתרים שתוקפם חצי שנה ואף שנה. ההיתר תקף אך ורק במסגרת הסעות הצלב האדום לבתי הכלא, ובמהלך תוקפו ניתן לבקר בכלא פעם בשבועיים או פעם בחודש, בהתאם למגבלות שמטיל שירות בתי הסוהר.

משחודשו הביקורים, בחודש מרץ 2003, התברר כי במקרים רבים מאוד מסרב הצבא לאפשר ביקורים של בני משפחה אצל כלואים, "מטעמי ביטחון". מדובר היה בפלח גדול מאוד מאוכלוסיית השטחים, שסווג על ידי השב"כ כ"מנוע כניסה לישראל" ולפיכך נמנעו ממנו, באופן אוטומטי, גם ביקורים בכלא בישראל. בשלהי שנת 2003 ובעקבות עתירות שהגיש המוקד להגנת הפרט כנגד מניעה גורפת זו⁷ שינה הצבא את מדיניותו וקבע כי בעיקרון, גם המסווגים כ"מנועי כניסה לישראל", יוכלו להשתתף בביקורים בבתי הכלא, המאורגנים על ידי הצלב-האדום, וזאת אם לאחר בחינת השב"כ יתברר כי אין מניעה להכניסם לישראל לצורך ביקור בכלא בלבד. בעקבות מדיניות זו גובש הסדר חדש ועל פיו בקשות לביקור בכלא של תושבי שטחים שהם מנועי כניסה לישראל, תוגשנה לצבא באמצעות הצלב האדום ותועברנה לשב"כ, לצורך בדיקה ואבחון פרטניים. אם יימצא כי לא קיימת מניעה להיתר למבקש לבקר אצל יקירו בבית הכלא במסגרת הסעות הצלב האדום, יונפק למבקש היתר כניסה חד פעמי לישראל לצורך ביקור בכלא, שתוקפו 45 יום. היתר זה, אשר יועבר באמצעות הצלב האדום, יאפשר ביקור אחד ויחיד בכלא, וניתן יהיה לנצלו במועד בו מתקיימת הסעה של הצלב האדום ממקום מגוריו של המבקר לכלא בו מוחזק בן-משפחתו. בתום אותו ביקור יבוטל ההיתר, והמבקר יוכל להגיש בקשה חדשה באמצעות הצלב האדום, שתועבר לשב"כ לצורך אבחון מחודש. ככל שהאבחנה הביטחונית תישאר בעינה, יקבל המבקר היתר חדש מאותו סוג, וחוזר חלילה.

הסדר זה, שבו מעורבים גורמים רבים ומחייב בדיקה פרטנית של השב"כ לפני כל ביקור וביקור, הינו מסורבל ומשך הטיפול בבקשה אורך מספר חודשים. במקרה האופטימלי, יכולים אותם "מנועי כניסה לישראל" לבקר אצל קרוביהם שלוש פעמים בשנה. לעיתים קרובות מונפק להם

⁷ בג"ץ 8851/03 נחלה נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה, 11193/03 (לא פורסם, החלטה מיום 4.01.03 נזאל נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה (לא פורסם, החלטה מיום 5.12.04).

היתר כניסה לישראל פעם בשנה בלבד. מדי שנה מגיש המוקד עשרות עתירות נוכח העיכוב הממושך במתן מענה לבקשותיהם של מנועי כניסה לישראל לבקר בכלא. מתוך פניות שהגיעו למוקד להגנת הפרט בשנת 2009, כ-80% מכלל הפניות של מנועי כניסה לישראל קיבלו מענה רק לאחר 3-8 חודשים מיום הגשת הבקשה לבקר בכלא.

מכשלה נוספת העומדת בדרכם של קרובי משפחה מהשטחים לביקור בכלא הנה תקנה הקובעת כי אדם שהיה אסיר פלילי, לא יבקר אסיר בבית סוהר אלא באישור הנציב (תקנה 30א) לתקנות בתי הסוהר, תשל"ח-1978). תקנה זו מנעה ומונעת את כניסתם של מאות פלסטינים, שהיו כולאים בעבר בבתי הכלא של שירות בתי הסוהר אל שערי בתי הכלא בישראל. כך, גם אם המבקש לבקר היה אסיר פלילי לפני 20 שנה, עצור שיצא זכאי בדין או עצור ימים ששוחרר מבלי שהוגש נגדו כתב אישום. אמנם, ניתן לפנות לשירות בתי הסוהר בבקשה להסרת המניעה, וזו אכן מוסרת לעיתים קרובות, ואולם פלסטינים רבים אינם מודעים למניעה ו/או חסרי נגישות לגורמי השב"ס, ולאחר חודשים רבים של המתנה להיתר כניסה לישראל ומסע מפרך באוטובוסים של הצלב האדום, אינם יכולים לממש את הביקור בכלא נוכח אותה מניעת אסיר לשעבר המוטלת עליהם. המוקד להגנת הפרט והאגודה לזכויות האזרח עתרו נגד התקנה השרירותית והגורפת, הפוגעת בזכויות האסירים ובני משפחותיהם.⁸ בעקבות העתירה הוכנסו שינויים מסויימים, בעיקר פרוצידורליים, לפקודות הנציבות המורה על אופן יישום התקנה ואולם התקנה המעגנת את המניעה נותרה בעינה.

מניעת ביקורי משפחה מעזה

ביקורי משפחות מעזה בתי הכלא בישראל התקיימו בעיקרון על פי הסדרים דומים להסדרי הביקורים שהתקיימו בגדה. ביום 6.6.2007, הופסקו כליל כל הביקורים של בני משפחות הכלואים מרצועת עזה בבתי הכלא בישראל. בכך, נשללה זכות היסוד של כ-900 אסירים מעזה, שהיו אז בבתי הכלא בישראל, ובני משפחותיהם לחיי משפחה. ביטולם של הביקורים בכלא נעשה בטענה כי נוכח השתלטותו הצבאית של ארגון החמא"ס על הרצועה, אין גורם פלסטיני מולו ניתן לבצע תיאום ביטחוני של התנועה במעברים, המצויים עתה בשליטתם של גורמי טרור. זאת, למרות שמאז ומעולם תואמו הביקורים באמצעות ארגון הצלב האדום הבינלאומי, המוכן להמשיך ולתאם את הביקורים ואף קורא לחידושם.

⁸ בג"ץ 5154/06 המוקד להגנת הפרט נגד השר לבטחון פנים (לא פורסם, החלטה מיום 12.03.09).

בחודש יוני 2006, לאחר שנתיים של מניעת ביקורי משפחה בבתי הכלא, עתרו המוקד להגנת הפרט וארגוני זכויות אדם נוספים⁹ כנגד ביטול הביקורים בטענה לשלילת זכויות יסוד של אלפי פלסטינים (האסירים ובני משפחותיהם) ולענישה קולקטיבית האסורה במשפט הבינלאומי. בתגובתה לעתירה טענה המדינה כי המרכיב הדומיננטי במדיניות מניעת הביקורים הינו מדיני, כי היא רשאית לקבוע מי יבוא בשעריה וכי לתושבי עזה אין זכות משפטית להיכנס לישראל. בכל הנוגע לאחזקתו בשבי של החייל גלעד שליט בעזה טענה המדינה כי מחובתה לקחת בחשבון את עניינו והשבתו בעת בחינת מדיניות הכניסה מעזה.

בית המשפט העליון קיים דיון בעתירה בחודש אוקטובר 2008 ונתן את החלטתו למעלה משנה לאחר מכן, בחודש דצמבר 2009. בהחלטתו קבע בית המשפט העליון, כי לא קמה עילה להתערב בהחלטת הגורמים המוסמכים וכי ביקורים של קרובי משפחה בבתי הכלא אינם בגדר צורך הומניטארי בסיסי לו מחויבת המדינה. כך, עד היום, במשך כשלוש שנים, מנותקים למעלה מ-700 כלואים עזתיים ובני משפחותיהם זה מזה. בהיותם מוגדרים ברובם המכריע כאסירים "ביטחוניים" הם אינם מורשים לקיים שיחות טלפון. לעיתים רחוקות מועברים לידיהם מכתבים מבני משפחותיהם באמצעות הצלב האדום.

התלאות ביום הביקור

גם לאחר קבלת היתר הכניסה לישראל, לא תמו הקשיים העומדים בפני משפחות הכלואים. על בני המשפחה שקיבלו היתרי כניסה לישראל להתמודד גם עם התלאות הרבות הכרוכות ביום הביקור עצמו. קרובי המשפחה המשתתפים בביקור מגיעים לנקודת מפגש מרכזית שנקבעה מראש באחת מערי המחוז בגדה, ממנה הם נוסעים, באמצעות אוטובוסים שמארגן הצלב האדום, עד מחסום הכניסה לשטח ישראל. עבור רבים מהמבקרים, יום הביקור מתחיל בשעות הקטנות של הבוקר – בעיקר עבור תושבי הכפרים שמסביב לערים הגדולות – ונגמר בשעות המאוחרות של הלילה. זאת בשל הגבלות התנועה הרבות והמחסומים המוצבים בדרך אל נקודות המפגש.

במחסום הכניסה לישראל, לאחר בדיקה קפדנית של כל האנשים ומיטלטליהם, עוברים המבקרים לאוטובוסים ישראליים, שהושכרו גם הם על-ידי הצלב האדום. מרגע עזיבת המחסום ועד הגיעם לבתי הכלא, מלוות את האוטובוסים ניידות של משטרת ישראל. בשל מספר הניידות המוגבל שמקצה המשטרה ליווי האוטובוסים המסיעים פלסטינים לבתי הכלא, המבקרים נאלצים להמתין במחסום עד שכולם יסיימו את הבידוק הביטחוני והאוטובוסים יוכלו להמשיך בנסיעה

⁹ בג"ץ 5268/08 ענבר נ' אלוף פיקוד הדרום (טרם פורסם, החלטה מיום 09.12.09).

ביחד. מדובר לעיתים על עיכוב של מספר שעות. בדרך נאסר על האוטובוסים לעצור ולנוסעים אין כל אפשרות לרדת מהם עד להגעתם למתקן הכליאה.

אל מתקן הכליאה מגיעים הנוסעים בשעות הבוקר המאוחרות, ובו הם מבליים את שארית היום בהמתנה שיגיע תורם להיכנס לביקור, או בהמתנה לשאר המבקרים שיסיימו את הביקור.

מספר המבקרים משתנה בין ימי הביקור ובין מתקני הכליאה השונים, אבל בדרך כלל מדובר ב-4 או 5 אוטובוסים לפחות, לעתים גם 10 אוטובוסים, שמגיעים באותו יום למתקן כליאה אחד. עומס זה נובע מהגבלות השב"ס על מספר ימי הביקור. ההשלכה המיידית של עומס המבקרים היא זמן המתנה ארוך לביקור. תנאי ההמתנה במתקני הכליאה שונים ממתקן למתקן. ישנם מתקנים בהם המבקרים ממתנינים באולמות או בחדרים בהם ספסלים, מכוונות שתיה ושירותים. במתקני כליאה אחרים המבקרים ממתנינים בחוץ, אם בחורף אם בקיץ. לעתים חדר ההמתנה אינו גדול דיו, ומכיל רק מעט מקומות ישיבה ומספר קטן של יחידות שירותים שאינו תואם את היקף המבקרים. אחרי המתנה של שעות רבות, משך המפגש עם קרוב המשפחה הכלוא אינו עולה על 45 דקות.

האיסורים המרובים, השעות הארוכות אותן תובע כל ביקור, הטלטלות שבדרך והתנאים הקשים במהלך ההמתנה מונעים במקרים רבים מבני משפחה בוגרים להגיע לביקור. כך הדבר ביחס לגברים המפרנסים וכך ביחס להורים חולים וזקנים. כתוצאה מכך, וממניעות ביטחוניות שמוטלות לעת"ק על הבוגרים במשפחה, בקרב משפחות שלמות, היחידים שיכולים לבקר את קרוב המשפחה הכלוא הם ילדיו או אחיו הקטינים. בכל יום ביקור, עשרות ילדים בגילאי 3 עד 16 יוצאים מבתיים בשעות הבוקר המוקדמות, ונוסעים לבד, לעתים עם עוד אח או אחות קטינים או בליווי שכן, לביקור שיכול להימשך יממה שלמה.¹⁰

בחלק ממתקני הכליאה מפריד השב"ס בין ימי הביקור של אסירים פליליים לבין אלה של אסירים ביטחוניים. תקנות השב"ס מורות, כי למעט במקרים חריגים יהיו ביקורי הכלואים הפליליים ביקורים פתוחים, ללא כל מחיצה בין הכלוא לבין מבקרו, הילדים והבוגרים. ביקור האסירים המסווגים כ"ביטחוניים", לעומת זאת, מתרחש תוך הפרדה מוחלטת. מגע פיזי בין האסיר לבין בני משפחתו אינו אפשרי, זכוכית עבה מפרידה ביניהם והשיחה מתנהלת באמצעות שופרות טלפון או דרך חרירים קטנים בלוחות הפלסטיק המפרידים בין האסירים למבקרים.

---

¹⁰ For further information see: **Barred from Contact: Violation of the right to visit Palestinians held by Israel** (B'Tselem) September 2006.

הביקורים מתקיימים באולמות גדולים וארוכים, סוהרים מסתובבים בין המשפחות ועשרות קרובי משפחה היושבים מול יקירם מנסים לשמוע ולהשמיע ולהתגבר על ההמולה שמשביב. מכיוון שהצלב האדום מקיים את תכנית הביקורים שלו ללא כל עזרה או תמיכה מישראל, הוא אינו יכול לקיים הסעות נפרדות למשפחות האסירים הפלסטיניים המסווגים כביטחוניים ולא לה המסווגים כפליליים רגילים, אלא אם ישנה דרישה מפורשת מהשב"ס. ההפרדה נעשית רק בכלא עצמו, כאשר נציג שב"ס מארגן את הקבוצות שנכנסות לביקור על פי הסיווג. על פי נציגת יועמ"ש שב"ס – הביקור עצמו מתבצע באותו חדר ביקורים, ומשמעו של דבר הוא שבמקרים רבים אסירים פליליים פלסטיניים מקבלים ביקורים בתנאים מחמירים יותר מאסירים פליליים אזרחי ישראל.

כפי שצויין כבר, הביקור חשוב במיוחד לאסירים ה"בטחוניים", משום שעבורם זהו הקשר היחידי עם המשפחות, מלבד מכתבים, ואלה מוגבלים בכמותם, ובמקרים רבים אינם מגיעים ליעדם או מגיעים באיחור ניכר. המגע הפיזי בשעת הביקור חשוב במיוחד לילדי הכלואים אולם מפגש כזה נמנע מילדי אסירים "ביטחוניים". בעבר אפשר שרות בתי הסוהר לילדיהם ולאחיהם של האסירים ה"ביטחוניים", אשר גילם מתחת לעשר שנים, לעבור במהלך 15 הדקות האחרונות של הביקור לצדו של הכלוא. עם זאת, מאז חידוש הביקורים אוסר השב"ס על ילדי האסירים ה"ביטחוניים" לבוא במגע פיזי כלשהו עם קרוביהם הכלואים. אישורים למפגשים כאלו ניתנים רק באופן חריג.

בתגובה לעתירה שהגיש ארגון עדאלה בשם ילדי אסירים בעניין זה¹¹ השיב שב"ס כי יאפשר לילדים עד גיל 6 מגע פיזי עם קרוביהם הכלואים אך סירב להתחייב לקיום המפגש בכל ביקור. בנוסף, התנה השב"ס את קיומם של מפגשים אלו בהתנהגותו המשמעתית של האסיר בבית הסוהר ובהעדר מניעה ביטחונית.

על-פי טענת המדינה, מניעת המגע הפיזי במהלך הביקורים נובעת מניצול אפשרות המגע עם בני המשפחות והילדים לצורך העברת מסרים וחפצים אסורים אל הכלואים ומהם. טענה זו אינה מצדיקה פגיעה רחבה כל כך. האופן השרירותי והגורף שבו המגע הפיזי מוגבל והעובדה כי איסור זה חל כבר שנים אינם עומדים במבחן הפגיעה המינימאלית בזכויות האדם. ספק אם הנזק שנגרם לילדים עומד ביחס ראוי למספר המקרים שבהם נוצלו ביקורי הילדים לרעה. האיסור מהווה ענישה קולקטיבית אסורה על כל ילדי האסירים הביטחוניים, וזאת בתגובה למקרים בודדים וספציפיים שבהם הופרו נהלי הביקור. במקום שהגבלת הזכות תהיה החריג ותבחן כל מקרה

¹¹ בג"ץ 7585/04 כנאענה נ' שב"ס (טרפ פורסם, החלטה מיום 25.03.10)

לגופו על בסיס מידע קונקרטי המצדיק זאת, בחר השב"ס להקל על עבודתו ולמנוע זכות זו מכל הילדים באופן גורף.

פס"ד בעתירה שניתן בחודש מרץ 2010 קבע כי הסדר ה"ביקורים הפתוחים" יחול ככלל על ילדים עד גיל 8 בתדירות של פעם בחודשיים לפחות ובכפיפות לנסיבות אנדיוודואליות שיש בהן להצדיק מניעת ביקור פתוח מאסיר יכנס לתוקפו מיום 1.8.2010.

סיום

הסדרי הביקורים של משפחות פלסטיניות אצל קרוביהם הכלואים בבתי הכלא בישראל, כפי שהם מתקיימים כיום, פוגעים פגיעה קשה בזכות לביקורי משפחה ולחיי משפחה הן של האסיר והן של בני משפחתו. מקור הפגיעה הוא בראש ובראשונה בהפרת הדין הבינלאומי האוסר החזקת כלואים מן השטח הכבוש בשטח המעצמה הכובשת. בנוסף מתנערת המדינה מחובותיה כלפי האסירים ובני משפחותיהם בטענות שונות, ביטחוניות ומדיניות, ולא אחת משנה את מדיניות הביקורים נוכח מציאות משתנה או עושה שימוש בזכות לביקורי משפחה כאמצעי לחץ במסגרת הסכסוך הכולל. כך, לאחרונה הועלו מספר הצעות חקיקה המבקשות להחמיר את תנאי האסירים הביטחוניים בכלא ובין השאר למנוע מהם ביקורים של קרובי משפחה.

בתוך כך, מוטלות מגבלות קשות על קיום הקשר הפיזי בין מי שמסווג כאסיר "ביטחוני" לבין קרוביו. בנוסף לכך, למניעות שונות שיש בסמכות שירות בתי הסוהר להטיל על כלל האסירים, יש השפעה רחבת טווח במיוחד על האסירים הפלסטיניים ובני משפחותיהם. כך המניעה מאסיר לשעבר לבקר בכלא (אחוז גבוה מתושבי השטחים, בוודאי הגברים שבהם, הינם "אסירים לשעבר") ושלילת ביקורים מאסירים כסנקציה עונשית או בשל מניעה ביטחונית חסויה שעפ"ר אינה עומדות במבחן הביקורת השיפוטית.

כך, על בני משפחה המבקשים לבקר אצל יקיריהם הכלואים ולשמר אך מעט מחיי המשפחה, לעבור משוכות רבות שמטילים המדינה, הצבא ושירות בתי הסוהר, וזאת על מנת לזכות במנה דלה של קשר משפחתי שאין בה כדי להשביע ולו מעט מרעבונם.